

BO‘LAJAK TARBIYACHI - PEDAGOGLARNING KASBIY MALAKALARINI BAHOLASH ASOSIDA MAKTABGACHA TA‘LIMNING RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI

Jo‘rayeva D.O‘.

Buxoro davlat pedagogika insituti Maktabgacha ta‘lim kafedrasi o‘qituvchisi

Tayanch so‘zlar: maktabgacha ta‘lim yoshidagi bolalar, bo‘lajak tarbiyachi – pedagoglar, maktabgacha ta‘limning rivojlanish istiqbollari, ta‘lim olish jarayoni, bolaning sog‘lomligi.

Ключевые слова: дошкольники, будущие воспитатели-педагоги, перспективы развития дошкольного образования, образовательный процесс, здоровье ребенка.

Key words: preschoolers, future educators, prospects for the development of preschool education, educational process, child health.

Maktabgacha ta‘lim yoshidagi bolalarning ko‘zga tashlanib turuvchi xususiyatlaridan biri, ularning harakatchanligi va taqlidchanligidir. Bola tabiatining asosiy qonunini shunday ifodalash mumkin: bola uzluksiz faoliyat ko‘rsatishni talab qiladi, lekin u faoliyat natijasidan emas, balki faoliyatning bir xilligi va surunkaliligidan toliqadi. Shu sababdan, maktabgacha ta‘lim muassasalarida maktabgacha yoshdagi bolalarni har tomonlama rivojlanishini ta‘minlashga qaratilgan pedagogik jarayon murakkab va rang - barangdir. Ta‘lim-tarbiyaviy ishlarni muvaffaqiyatli amalga oshirilishi maktabgacha ta‘lim muassasalaridagi pedagogik jarayonni, har bir faoliyat turini to‘g‘ri tashkil etishga bog‘liq. Ma‘lumki, ta‘lim olish (ma‘lumot olish) jarayoni – bu ma‘naviy va aqliy qobiliyatlarni tizimli rivojlantirib borish, bilim va tushunchalarni shakllantirish va olingan bilimdan foydalana olish qobiliyatini tarkib toptirishdan iborat jarayondir. Bu jarayon ta‘lim oluvchining o‘zi orqali yoki boshqa biron ta‘lim beruvchining ko‘magida amalga oshirilishi mumkin. Ta‘lim olish jarayoni esa turli xil metodlarga(usullarga) tayangan holda kechadi. Metod – grekcha «metodos» so‘zidan olingan bo‘lib, izlanish yoki bilish yo‘li, nazariya, ta‘limot ma‘nosini anglatadi. Ta‘lim metodini(usulini) - ta‘lim oluvchi va ta‘lim beruvchining ma‘lum maqsadga qaratilgan, birgalikdagi fa-

oliyatini tashkil qilishning muayyan tizimga solingan yo‘l-yo‘rig‘i sifatida ta‘riflash mumkin.

Maktabgacha ta‘lim muassasalari faoliyatining yangi mazmun asosida tashkil etish, uni yangi pedagogik texnologiya g‘oyalari bilan boyitish, maktabgacha ta‘lim muassasalarida faoliyat yurituvchi tarbiyachilarning yangi avlodini tayyorlash, ularni zamonaviy bilimlar bilan qurollantirish hamda ularda kasbiy malaka hamda faoliyatga nisbatan ijodiy yondashuv hissini qaror toptirish O‘zbekiston Respublikasi uzluksiz ta‘lim tizimida olib borilayotgan ta‘limiy islohotlarning muhim yo‘nalishlaridan biri sanaladi.

Maktabgacha ta‘lim tashkilotlari faoliyati mazmunini aks ettiruvchi zamonaviy talablarga muvofiq yaratilgan manbalar (xususan, turli yo‘nalishlarda tashkil etiluvchi ta‘limiy va tarbiyaviy ishlar dasturlari, maktabgacha ta‘lim muassasalarining faoliyatini takomillashtirishga oid tavsiyanomalar, ko‘rsatmali materiallar va hokazolar) uzluksiz ta‘lim tizimining ushbu bosqichida amalga oshirilishi zarur bo‘lgan faoliyatning nazariy asoslarini belgilab berishga xizmat qilmoqda. Nazariy manbalarning mazmun jihatidan takomillashtirish, shuningdek, ushbu jarayonga malakali mutaxassislarni jalb etish alohida ahamiyat kasb etadi.

O‘zbekiston Respublikasida maktabgacha ta‘lim to‘g‘risidagi Nizomga muvofiq bola maktabgacha ta‘limni uyda, ota-onalarning mustaqil ta‘lim berishi orqali yoki doimiy faoliyat ko‘rsatadigan maktabgacha ta‘lim muassasalarida, shuningdek MTTlariga jalb qilinmagan bolalar uchun MTTlarda, maktablarda, maxallalarda tashkil etilgan maxsus guruhlar yoki markazlarda oladi. Bu yerda ular haftada 2-3 marta shug‘ullanishadi. Ota-onalarga maktabgacha ta‘lim shaklini tanlash huquqi beriladi.

6-7 yoshli bolaning maktab ta‘limiga tayyorligini aniqlashda maktabgacha yoshdagi bolalar ta‘lim-tarbiyasi bilan shug‘ullanuvchilar asosiy shart hisoblanmish – bolaning maktabga tayyorligi maktabgacha va maktab davridagi hayot tarzi hamda faoliyati uchun ko‘prik vazifasini o‘tashini, oila yoki MTTdagi ta‘lim-tarbiya sharoitlarida maktab ta‘limiga ozorsiz o‘tkazishni ta‘minlash zarurligini hisobga olishlari lozim.

Maktabgacha yoshdagi bolaning maktab ta‘limiga o‘tishi hamisha uning hayoti, axloqi, qiziqishi va munosabatlarida anchayin jiddiy o‘zgarishlarni yuzaga chiqaradi. Shuning uchun bolani yoki uydayoq maktab ta‘limiga tayyorlash, uni uncha qiyin bo‘lmagan bilim, tushuncha, ko‘nikma va malakalar bilan tanishtirish kerak bo‘ladi.

Yetakchi mutaxassislarning fikriga ko'ra «Maktabga tayyorgarlik» tushunchasi bolani maktabga tayyorlashning quyidagi yo'nalishlarini o'z ichiga oladi:

- jismoniy,
- shaxsiy (ruxiy),
- aqliy
- mahsus tayyorgarlik.

Jismoniy tayyorgarlik bolaning sog'lomligi, harakat ko'nikmalari va sifati, qo'l mushaklari va ko'rish-motor muvofiqligi rivojlanganligi bilan izohlanadi. Shaxsiy tayyorligi, atrof-muhitga, kattalarga, tengdoshlariga, o'simliklar dunyosiga, tabiiy hodisalarga, shaxsiy madaniyatni shakllanganligini nazarda tutadi. Aqliy tayyorgarlik bola obrazli va mantiqiy fikrlashi, tasavvurning, odamiylikning, bilimga qiziqishning, mustaqilligining, o'zini-o'zi nazorat qilishga, hamda uquv faoliyatini kuzatish, eshitish, eslab qolish, solishtirish kabi asosiy turlarini bilishni o'z ichiga oladi.

Bolaning maktabda ta'lim olishi samarasi uning ona tilini bilishiga va nutqni qanchalik rivojlanganligiga ko'proq bog'liq bo'ladi. Chunki butun o'quv faoliyati shularga, ya'ni nutqiy mantiqiy rivoji, bolaning kattalarning yordamisiz mustaqil fikrlashi, til rivojlanganligi yutuqlarida erkin foydalana olishi, hikoya qilish, muloxaza yuritish, o'z tasavvurini izohlay olish, tushunarli qilib bayon etish kabi omillar asosiga quriladi. Shuningdek, bolaning maktabda ta'lim olishi uchun amaliy intellekt rivoji ya'ni, uning namunani chizish, aytib turiladigan bayoniy topshiriqni bajarishi ham muhim sanaladi. Va nihoyat, mahsus tayyorgarlik bolani savodxonlikka o'rgatish va uning maktabning 1-sinf o'quv dastur materialini yetarli darajada egallash haqidagi tushunchasini shakllantirishni nazarda tutadi.

Bolalarni maktabda o'qitishning samaradorligini ko'p jihatdan ularning tayyorgarlik darajalariga bog'liq bo'ladi. Maktabda o'qishga tayyorgarlik – MTTsi va oilada maktabgacha tarbiya yoshidagi bolaga qo'yadigan talablar orqali aniqlanadi. Bu talablarning o'ziga xos tomoni bolaning yangi ijtimoiy psixologik o'rni, u bajarishga tayyorlangan bo'lishi lozim yangi vazifa va burchlardan kelib chiqadi.

Maktabga kirish bola hayotidagi odatiy turmush tarzi, atrofdagilar bilan munosabat sistemasining o'zgarishiga aloqador muhim davrdir. Bola hayotida birinchi bor markaziy o'rinni ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan o'quv faoliyati egallaydi. Unga odatiy bo'lgan erkin o'yin faoliyatidan farqli o'laroq, endi ta'lim majburiy bo'ladi va birinchi sinf o'quvchisidan 4 ta jiddiy munosabat talab qilinadi. Ta'lim faoliyatining yetakchi turi sifatida bolaning

kundalik hayot jarayonini qayta quradi: kun tartibi o'zgaradi, erkin o'yinlar vaqti qisqaradi. Bolaning mustaqilligi va uyushganligi, uning ishchanligi va intizomlilikka talablar jiddiy ravishda ortadi. Maktabgacha yoshdagi bolalikka nisbatan o'quvchining o'z xatti-harakati, majburiyatlarini bajarishga shaxsiy ma'suliyati ancha-muncha ortadi.

Bolalarni maktabga tayyorlash, birinchidan bolalar bog'chasida tarbiyaviy ishni maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarni umumiy, har tomonlama rivojlantirishning yuqori darajasini ta'minlaydigan, ikkinchidan bolalarni maktabning boshlang'ich sinflarida o'zlashtirishlari lozim bo'lgan o'quv fanlarini egallashga maxsus tayyorlashni ta'minlaydigan qilib tashkil etilishini nazarda tutadi. Shunga ko'ra zamonaviy psixologik-pedagogik adabiyotlarda tayyorgarlik tushunchasi bola shaxsining rivojlantirish sifatida aniqlanadi va ikkita o'zaro bog'langan jihatlarida: «Maktabga o'qishga umumiy psixologik tayyorgarlik» va «Maxsus tayyorgarlik» tarzida ko'rib chiqiladi.

Maktabga umumiy tayyorgarlik MTTsining maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarni har tomonlama tarbiyalashga oid davomli, maqsadga muvofiq ta'lim-tarbiyaviy ishning muhim yakuni sifatida namoyon bo'ladi.

Maktabga umumiy tayyorgarlik bolaning maktabga borish vaqtiga kelib aqliy, ma'naviy, estetik va jismoniy rivojlanishda erishgan shunday darajasidirki, u bolaning maktab ta'limining yangi sharoitlariga va o'quv materialining ongli egallashga faol kirib borishlari uchun zarur asosni yaratadi.

Umumiy tayyorgarlik bola maktab ta'limiga o'tish davriga kelib erishadigan psixik rivojlanishning muayyan darajasi bilan ifodalanadi.

Psixologik tayyorgarlik tushunchasi maktab ta'limi nuqtai-nazaridan 1-sinfga borayotgan bola psixik rivojlanishidagi muhim sifat ko'rsatkichlarini muvoffaqiyatli jamlaydi.

Maktab ta'limiga psixologik tayyorgarlik bolaning o'qishga intilishi o'quvchi bo'lish ishtiyoqida bilish faoliyati va tafakkur operatsiyalarining yetarlicha yuqori darajasi bolaning o'quv faoliyati elementlarini egallashi iroda va ijtimoiy rivojlanishning muayyan darajasida namoyon bo'lishda asoslangan tayyorlikni o'z ichiga oladi. Bolani maktabga psixologik tayyorgarligining barcha komponentlari bolani sinf jamoasiga olib kirish maktabda o'quv materialini ongni faol egallash keng doiradagi maktabga oid majburiyatlarni bajarishni qamrab oladi.

Bolani maktabga maxsus ravishda tayyorligi maktabda o'qishga umumiy psixologik tayyorligiga qo'shimchadir, u bolada matematika va ona tili kabi o'quv fanlarini o'rganish uchun zarur bo'lgan maxsus bilim, ko'nikma va malakalarning mavjudligiga ko'ra aniqlanadi. MTTda bolalarda eng oddiy

matematika tasavvurlarini tarkib toptirish, nutqni o‘stirish hamda savodni egallashga tayyorlanish yuzasidan o‘tkaziladigan jadal ish bolalarni maktabda o‘qishga maxsus tayyorlashning zarur darajasini ta’minlaydi.

Adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “2022— 2026-yillarga m o‘ljallangan yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi t o‘g‘risida»gi (Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi, 29.01.2022-y., 06/22/60/0082-son, 18.03.2022-y., 06/22/89/0227-son, 21.04.2022-y., 06/22/113/0330-son)

2. I.V. Grosheva, L.G.Yevstafeva, D.T.Maxmudova, Sh.B.Nabixanova, S.V. Pak, G.E.Djanpeisova “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi T: 2022. 1-81-b;

3. Jo‘rayeva Dilnoza O‘ktam qizi „ Mechanism of International Assessment of Professional Qualifications of Future Teachers and Pedagogues in the Conditions of Digitization“. International Journal of Discoveries and Innovations in Applied Sciences | e-ISSN: 2792-3983 | www.openaccessjournals.eu | Volume: 3 Issue:12. 5-9p

4. Jo‘rayeva Dilnoza O‘ktam qizi „Raqamlashtirish sharoitida bo‘lajak tarbiyachi pedagoglarning kasbiy malakalarini ta’limda baholash“.Spanish international scientific online conference prospects and main trands in modern science.Part7 December 29th Colletions of scientific works Madrid 2023 97-100b. <https://interonconf.org/index.php/spa/article/view/10145>

5. Jo‘rayeva Dilnoza O‘ktam Qizi Innovative developments and research in education International scientific-online conference 40 page Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida tarbiyachilari faoliyat samaradorligini oshirishda tizimli yondashuv tamoyillari BuxDPI Maktabgacha ta’lim kafedrasida o‘qituvchisi

РЕЗЮМЕ

Maktabgacha ta’lim tashkilotidsa tarbiya topayotgan bugungi kunning bolasidan aniq bilim, fikrlash ko‘nikmasi, yangi bilimlarni egallashga tayyorligi, obyektiv olamga moslashish ko‘nikmasi, voqea-hodisalarni mustaqil ravishda tahlil etishi bilan bir qatorda uning maktab ta’limiga shaxsiy-irodaviy, ma’naviy, intellektual, ijtimoiy-psixologik jihatdan tayyorgarligi talab etiladi. Shu munosabat bilan tarbiyachi va pedagoglarda yuqori bilim va malaka takomillashgan bo‘lmog‘i lozim.

РЕЗЮМЕ

Современный ребенок, воспитывающийся в дошкольной образовательной организации, должен обладать четкими знаниями, навыками мышления, готовностью к получению новых знаний, способностью адаптироваться к объективному миру, самостоятельным анализом событий, а также личностным, волевым, духовным, необходима интеллектуальная, социально-психологическая подготовка. В связи с этим педагоги и педагоги должны иметь усовершенствованные знания и навыки.

SUMMARY

A modern child brought up in a preschool educational organization must have clear knowledge, thinking skills, readiness to acquire new knowledge, the ability to adapt to the objective world, independent analysis of events, as well as personal, volitional, spiritual, intellectual, socio-psychological preparation is necessary. In this regard, teachers and educators must have improved knowledge and skills.